

چگونه از همه مردم بلند قدتر باشیم؟

کار و تلاش و درآمذایی برای زندگی در فرهنگ و احادیث امام علی(ع) چگونه تعریف می شود؟ مقاله حجت الاسلام شکرالله دانش، معاون فرهنگی، آموزشی و پژوهشی سازمان تبلیغات اسلامی فارس به این پرسش پاسخ داده است.

کار و تلاش و درآمذایی برای زندگی در فرهنگ و احادیث امام علی(ع) چگونه تعریف می شود؟ مقاله حجت الاسلام شکرالله دانش، معاون فرهنگی، آموزشی و پژوهشی سازمان تبلیغات اسلامی فارس به این پرسش پاسخ داده است.

تن آسایی و کاهلی دور کن / بکوش و زرنج تنت سور کن

که اندر جهان گنج بی رنج نیست / کسی را که کاهل بود گنج نیست

همه کالبد مرد را کوشش است / اگر بخت بیدار در جوشش است

&171#;فردوسی»

کار مهمترین عاملی است که حیات بشر، عزت و سربلندی هر فرد و اجتماعی بستگی به میزان وجود آن دارد. کار مفهوم عامی است که شامل کلیه فعل و انفعالات و هر حرکتی می شود که از جسم و حتی روح انسان سرچشمه می گیرد. از آنجایی که کار مایه خوشبختی و سعادت انسان است، ادیان الهی حکما، اندیشمندان، شعرا و صاحب نظران علوم اجتماعی و انسانی به اندازه دریافت های خود و سرچشمه های فیض الهی پیرامون موضوع کار و تشویق انسانها به تلاش و فعالیت مطالبی عنوان کرده اند که اهمیت و جایگاه این امر حیاتی را بخوبی روشن ساخته است.

هم اکنون در دنیای پیشرفته مهمترین موضوع کارشناسان مسائل اجتماعی و اقتصادی جهان مسئله کار و ارتقاء میزان بهره وری است که در این راستا به بهبود کیفیت کار و وضع قوانین کارگر و کارفرما می اندیشند و تمام مساعی خود را برای فرهنگ سازی کار و و تعمیم آن به جامعه بکار گرفته اند. اما در جامعه ما که اعتقادات و حاکمیت قرآن و همچنین منابع پر فیض احادیث و روایات ائمه اطهار(ع) و احکام عملی بصورت موکد به موضوع کار، قوانین و روابط متقابل کارگر و کارفرما نظر داشته مورد کم توجهی قرار گرفته است تا جایی که در شاخص ها و آمارهای جهانی درصد بیکاری جوامع اسلامی و پائین بودن ساعات کار مفید این کشورها آنها را بعنوان کشورهای در حال بحران معرفی کرده است.

در همین باره اطلاعاتی از رسانه های جمعی دریافت می شود که مثلاً ساعت کار رسمی هفتگی سازمان های کشور 52 ساعت(44 ساعت رسمی و 8 ساعت اضافه کاری) ولی در عمل فقط 7 ساعت و 8 دقیقه کار مفید انجام می گیرد و حتی ادعا شده که روزانه متوسط کار کارکنان دولت یک ساعت و کارکنان صنعت حداکثر 2 ساعت است در حالی که میانگین کار مفید در انگلستان روزانه 6 ساعت و 15 دقیقه و در پرتغال 8 ساعت و 20 دقیقه است و در مجموع کشورهای اروپایی 7 ساعت و 20 دقیقه است، حال ساعات کار مفید در ژاپن و کره جنوبی که به مراتب از اروپا بیشتر است جای خود دارد. بجاست که علاوه بر تحقیقات و ریشه یابی کارشناسی شده عوامل بیکاری در جامعه اسلامی ما به رهنمودهای تشریعی و احادیث و روایات ائمه اطهار(ع) که بی شک بخش مهمی از زندگی اجتماعی ما را تشکیل می دهد توجه و عنایت گردد تا شاید در فعال سازی و ایجاد زمینه تحرک در قشر عظیمی از مردم که یا کار چندان انجام نمی دهند و یا مطلقاً بیکار می باشند مفید واقع گردند.(1)

با عنایت به اهمیت موضوع کار، قریب به هزار روایت از رهبران دینی در رابطه با اهمیت کار و کوشش و مزمت و نکوهش بیکاری و تشویق به تلاش و فعالیت و معرفی ارزش کارگر وارد شده است.(2)(رهبران دینی ما همه افرادی پر تلاش و پرکار بوده اند) اما در این مقاله فقط(کار از دیدگاه امام علی(ع)) بررسی خواهد شد تا انشاء... روشن گردد که این رهبر شایسته بی نظیر برای پیروان خود و همه انسانها در تمام اعصار موضوع کار را چگونه ارزیابی نموده و چقدر بکار اهمیت داده اند و راه سربلندی و عزت انسانها را چگونه در کار و تلاش می بینند و چقدر از افراد تنبل و بیکار اظهار تنفر می نمایند.

در قرآن کریم حدود سیصد و شصت آیه مربوط به کار و صد و نود آیه راجع به فعل وارد شده است که این آیات متضمن احکام(کار)، سنجش آن و مسئولیت کارگر و پاداش و کیفر آن است، که البته در این مقاله نظر ما به کار اقتصادی است که در معیشت و رف

حوائج دنیوی موثر است گرچه اسلام عزیز، در قوانین و دستورات دنیا و آخرت هر دو را لحاظ کرده است یعنی هیچ عمل دنیوی نیست که جهت اخروی آن لحاظ نشده باشد و هیچ کار آخرتی نیست مگر اینکه در امور دنیا هم موثر و مفید واقع می‌گردد و لذا اسلام دین دنیا و آخرت است که این خود حدیث مفصلی دارد.

لذا همین مطلب انگیزه ای برای نگارنده بود تا علی رغم تمام محدودیتهای اقدام به جمع آوری و بررسی موضوع کار از دیدگاه امام علی(ع) نماید.

تعریف کار :

از دیدگاه عرف، کار عبارت از چیزی است که احتیاج به صرف وقت و تحمل زحمت برای نیل به مقصد و هدفی داشته باشد. کار گاهی به تلاش و کوششی اطلاق می شود که در مقابل مال و پول قرار می گیرد. در فرهنگ اسلامی واژه های مترادف با کار را میتوان با لغات سعی، عمل، فعل، کسب، کدح، جهد و صنع دانست.

کار اقتصادی عبارتست از حرکت آگاهانه و دارای تاثیر در موارد اولیه که آنها را برای مفید بودن در معیشت آدمی دگرگون می کند.(3)

کار به معنی متداول امروزی یعنی تحمل مقررات و خواسته های کارفرما در قبال دریافت مزد مورد موافقت طرفین، اما همین امر در جوامع مختلف با شرایط خاصی که تابع سنن و رسوم آن جامعه است اعمال می گردد و امروزه علاوه بر مهارت و تخصص که یکی از مهمترین عوامل رونق کار یا بیکاری در جهان است مسائل اقتصادی و میزان پایبندی به مذاهب میتواند انگیزه ای برای انتخاب نوع کار باشد. هر چند که دریافت مزد و ایجاد استقلال برای خود و خانواده وظیفه ای انسانی و اجتماعی تلقی میگردد اما تکالیف مذهبی و چهار چوب عملی اسلام انسان را برای کسب معاش بسوی مشاغل هدایت می کند که به طرف سعادت دنیا و آخرت نشانه رفته باشد و نتیجه آن مذلت و گمراهی ابدی نباشد و لذا لازم میدانیم واژه کار را که به مجرد بیان آن در مقابل کسب معاش قرار می گیرد از نوعی عمومیت مطلق خارج و به معنی اخص مکاسب و افعال مجاز شرعی برای کسب معاش قرار می گیرد از نوعی عمومیت مطلق خارج و به معنی اخص مکاسب و افعال مجاز شرعی برای کسب درآمد معرفی نماییم زیرا اسلام بعضی از شغلها را حرام و درآمد از طریق کارهایی که عفت عمومی جامعه را خدشه دار می کنند یا باعث تضییع حقوق دیگران می شوند نامشروع می داند و شیوه ماکیاولی آنها را که همانا رسیدن به هدف با هر وسیله ممکن، را

مطرود و باطل اعلام می کند و متذکر می شود که کار یعنی آنچه که مایه استقلال و تامین معاش خود و خانواده می گردد و به هیچ وجه با احکام اعتقادی و عملی اسلام مغایرت و منافاتی ندارد.

تعریف رزق :

معنی و مفهوم کلمه رزق که بیشتر استعمال دینی و مذهبی دارد عبارت است از وسایل زندگی، روزی آنچه سودمند است از خوردنی و پوشیدنی(فلیاتکم برزق منه: تا برای شما از آن خوراک آورد)(4) - و نیز به معنی باران بخشش، عطا، ماهیانه، حقوق و دستمزد می باشد.(5)

ابن خلدون رزق را اینگونه تعریف کرده است : اگر سود حاصل از کار و اکتساب به خود آدمی بر گردد و آن را در راه مصالح و احتیاجاتش مصرف کند رزق گفته می شود.(6)

کلمه رزق 26 بار در قرآن کریم آمده است و منظور از آن روزی حلال و طیب است اما هدف از آوردن این واژه این است که در محاورات و فرهنگ عمومی رزق عبارتست از روزی که خداوند برای عامه مخلوقات مقرر فرموده و آنان در هر شرایطی به آن خواهند رسید البته در اینکه خداوند روزی رسان و رازق بندگان است شکی نیست ولی در قرآن کریم می فرمایند: لیس للانسان الا ما سعی (انسان چیزی بدست نمی آورد مگر با سعی و کوشش) بنابراین دستیابی به روزی و رزق، جز در سایه کار و فعالیت امکان پذیر نیست و اگر فردی به امید دستیابی به رزق مقرر شد پروردگار بدنبال کار و تلاش نباشد خیال بیهوده ای کرده است و مصداق این کلام حضرت امیر(ع) که می فرماید: خردمند بکار خویش تکیه می کند و نادان به آرزوی خویش.(7)

یا اینکه حضرت علی(ع) خطاب به امام حسن مجتبی می فرماید: هیچگاه به آرزوها تکیه نکن. مرد کار و کوشش باش.(8) همچنین امام علی(ع) در مورد رزق می فرماید: درهای رزق بسته است آن را با حرکت و فعالیت بگشایند زیرا کار باعث برکت است.(9)

بنابراین دسترسی به رزق و روزی حلال پروردگار در سایه کار و تلاش میسر است و بنده ای که برای کسب معاش خود تلاش نمیکند از آن بی بهره خواهد ماند.

یکی از مقدس ترین واژه هایی که در متون اسلامی مورد استفاده قرار گرفته کار می باشد. کار در اسلام مورد تکریم قرار گرفته و مردم را بسوی آن دعوت نموده است. قرآن و سنت افرادی را که در زمین و دریا از مواهب الهی برای کسب روزی حلال استفاده و تلاش می کنند ستوده و آنان را مردمی قابل احترام دانسته است و با کسانی که در راه خدا جهاد می کنند برابر می داند و در مقابل افراد بیکار و تنبل را افرادی کم ارزش و غیر قابل اعتماد و دور از رحمت حق معرفی می نمایند.

خداوند در سوره اسری(آیه 12)، (الملک آیه 15)، (اعراف 10)، (حدید 25)، (مائده 96) مردم را بسوی کار و تلاش و کسب روزی حلال دعوت کرده و آنرا یک واجب دینی میدانند.

در همین زمینه احادیث بسیار سودمندی از پیامبر اسلام(ص) و ائمه اطهار وجود دارند که همگی بیانگر اهمیت و جایگاه رفیع کار در دین مبین اسلام است. از آنجمله:

الكاد لعیاله كالمجاهد فی سبیل الله (کسی که برای اداره زندگی و معیشت عیال خود تلاش کند مانند کسی است که در راه خدا جهاد می کند). (10)

امام علی(ع) در همین زمینه می فرماید: چنان برای دنیایت کار کن مثل کسی که می خواهد همیشه در این دنیا بماند و جاویدان باشد و برای آخرت چنان کار کن که گویا فردا می خواهی بمیری. (11)

امام علی(ع) که نمونه عالی انسانی و الگوی جامعه بشری و اسوه تقوی و فضیلت بود، در خصوص کار و کشاورزی، باغداری، حفر قنوات و بهره برداری از آب و خاک، تمام همت خود را بکار می برد، حضرت علی(ع) آنقدر کار بدنی انجام میداد که دستش پینه بسته و ترک بر می داشت و بیشتر مواقع تاول می زد.

شرایط انجام کار

حضرت علی(ع) انجام موفقیت آمیز کار و دریافت نتیجه مفید را منوط به چند شرط می داند و توصیه دارد که در هنگام انجام کار و قبل از آغاز این چند شرط تحقق یابند:

الف: آموزش و فراگیری احکام کار: در این زمینه مولا(ع) می فرمایند: ای تجار و کسبه اول احکام تجارت را بیاموزید و بعد تجارت کنید.

مولا امیرالمومنین(ع) در مورد آشنایی با فنون تجارت می فرماید: هر کس بدون علم تجارت کند در منجلاب ربا فرو می رود به صورتی که از آن بیرون نمی آید.

ب: تعهد و درستکاری: حضرت علی(ع) ضمن تجلیل از کارگران اهل علم و صاحب فن می فرماید: ان الله يحب العبد المحترف الامین: خداوند انسان صنعتگر متعهد و درستکار را دوست می دارد.

ج: دقت و کیفیت: حضرت علی(ع) در مورد انجام کار توصیه می نماید که کار با دقت و کیفیت انجام پذیرد و کیفیت فدای سرعت نگردد در این مورد می فرماید:

لا تطلب سرعه العمل و اطلب تجوید فان الناس لا یسئلون فیم فرغ من العمل انما یسئلون عن جوده صناعه:

(هیچگاه سعی نکن که کار را با عجله به پایان رسانی بلکه تلاش کن تا آنرا خوب انجام دهی چون مردم نمی پرسند که در چه مدت این کار را انجام دادی؟ بلکه از کیفیت آن سؤال می کنند.)

فوائد کار

1- ایجاد روحیه توکل و امیدواری:

امام علی(ع) در روایات عدیده، کارگران را به نتیجه کار، امیدوار و تلاش را نتیجه بخش معرفی می نماید و دعوت میکند که اگر با توکل بر خدا و داشتن پشتکار فعالیت کنند نتیجه خواهند گرفت در روایتی در همین زمینه می فرماید:

«#من اجمل فی الطلب اتاه رزقه من حیث لا یحتسب» : هر کس در تلاش و معاش جدیت کند خداوند روزی او را از جایی که گمان نمی کند می رساند.(12)

و در جای دیگر می فرماید:

«#من طلب شیئا ناله اوبعضه» : هر کس در طلب چیزی بکوشد یا بشتابد هر آینه همه آن یا مقداری از آن را بدست می آورد.(13)

امام موفقیت و نتیجه مطلوب، برکت و عنایت خداوندی را در کار و تلاش می داند و با امیدوار ساختن فرد او را به کار وامیدارد. امام علی(ع) در جایی دیگر می فرماید: (درهای رزق بسته است آنها را با حرکت و فعالیت بگشائید زیرا کار باعث برکت است) (14) و پر واضح اس که تا کسی به نتیجه و عواقب کار امیدوار نباشد فعالیت نمی کند. امام علی(ع) فرد را نوید می دهد که خداوند درهای روزی انسان را بوسیله کار می گشاید و کسی که کار کند و تلاش نماید عنایت خداوندی را هم خواهد داشت و خود آن حضرت هم با همین اعتقاد کار و تلاش مینود. زراره از امام صادق(ع) نقل میکند که مردی می گوید: دیدم علی (ع) باری از هسته خرما همراه دارد پرسیدم یا علی(ع) اینها چیست؟ حضرت فرمود: مائه الف عزق ان شاء الله. اینها صد هزار درخت خرماست، انشاء الله : یعنی این هسته ها در اثر سعی و کوشش و دادن آب به موقع به نخلستانهای سبز و خرم مبدل خواهد شد.

امام صادق(ع) در دنباله حدیث می فرماید حضرت علی(ع) آن هسته های خرما را غرس نمود و یکی از آنها به خطا نرفت.(15)

2- احساس شخصیت و عزت نفس:

امام علی(ع) که خود الگوی عملی برای تمام مسائل اجتماعی و انسانی بود. ضمن کار کردن و فعالیت در مزارع و قنوات و ایجاد نخلستانها مردم را به کار، این عمل خیر و خدا پسندانه تشویق می نمودند و در دو رباعی زیر کار را باعث شخصیت و عزت دانسته و سرفرو آوردن در مقابل دیگران و دست نیاز دراز کردن را عار و ننگ معرفی می کند. در یک رباعی می فرماید:

لنقل الصخر من قلل الجبال احب الی من منن رجال

یقول الناس لی فی الکسب عار فان العار فی ذل السوال

برای من سنگ کشی از قله های کوه - یعنی چنین کار سختی گواراتر است از اینکه منت دیگران را بدوش بکشم. به من می گویند کار و کسب ننگ است - من می گویم ننگ این است که انسان نداشته باشد و از دیگران بخواهد

امام علی(ع) در یک رباعی دیگر می فرماید:

کد کد العبدان احببت ان تصبح حرا واقطع الامال من مال بنی آدم طرا

لا تقل ذا مکسب یزری فقصد الناس ازری انت ما استغنیت عن غیرک اعلی الناس قدرا

ترجمه: (اگر می خواهی آزاد زندگی کنی مثل برده زحمت بکش - آرزویت را از مال هر کس که باشد ببر و قطع کن - نگو این کار مرا پست می کند زیرا از مردم خواستن از هر چیزی بیشتر ذلت می آورد- وقتی که از دیگران بی نیاز باشی هر کاری داشته باشی از همه مردم بلند قدرتر هستی.)

3- اجر اخروی :

کار و تلاش علاوه بر اینکه موجب استقلال و سربلندی در زندگی میشود بر اساس احادیث و روایات متقن سبب اجر و پاداش اخروی نیز میگردد که همین امر باعث تشویق و ترغیب افرادی می شود که علاوه بر توجه به مسائل دنیوی، سعادت اخروی را نیز طلب می نمایند. چنانچه روایت زیر پاداش کارکردن را مانند پاداش شمشیر زدن مجاهدین در راه خدا معرفی می فرماید: الکاد لعیاله کالمجاهد فی سبیل الله (کسی که برای تامین زندگی خانواده اش کار می کند و زحمت می کشد مانند کسی است که در راه خدا جهاد می

کند. (16)

امام علی(ع) در همین زمینه می فرماید: ان الله تعالى ليعض العبد النوام الفارغ (یعنی خداوند بنده پر خواب و بیکار را دشمن دارد) (17) و دشمنی با خدای تبارک و تعالی یعنی نداشتن سعادت اخروی و از دست دادن نعمت های جاوید خداوند.

رهبر دین در زمینه ارزش و جایگاه رفیع کار و تاثیر آن در سعادت اخروی انسانی می فرماید: من اكل من كدیده فان يوم القيامة في اعداد الانبياء(ع) (کسی که بوسیله کار و تلاش خود ارتزاق کند در قیامت در ردیف پیامبران است و مانند پیامبران پاداش خواهد گرفت). (18)

امام علی(ع) می فرماید: کسی که آب و خاک داشته باشد و فقیر بماند، خداوند او را از رحمتش دور کند. (19)

4- کسب اعتماد عمومی :

یکی از راههای جلب اعتماد عمومی در جامعه داشتن اشتغال و توجه به مساله کار است چنانچه امام علی(ع) در همین زمینه می فرماید: به آدم بیکار و کسی که دنبال کار نمی رود اعتماد نکنید (20) یعنی جامعه از شر فساد و خیانت کسانی که بیکار هستند در امان نخواهد ماند و در معاشرت ها نباید به آنها اعتماد کرد. کار در جامعه اعتماد ایجاد می نماید و یکی از نشانه های درستی و صداقت انسان کار کردن و فعال بودن او و پرهیز از بیکاری است. استاد شهید مرتضی مطهری ضمن تاکید بر اثرات تربیتی کار می فرماید کار در عین اینکه معلول فکر و روح، دل و جسم آدمی است سازنده خیال، سازنده عقل و فکر، سازنده دل و قلب و بطور کلی سازنده و تربیت کننده انسان است. (21)

پیامبر اکرم(ص) وقتی با کسی برخورد می کرد که توانایی خوبی داشت سؤال می کرد آیا حرفه ای دارد و به کاری مشغول است اگر می گفتند کاری نمی کند می فرمود از چشمم افتاد. (22)

* فصل سوم : سیره عملی

امام علی(ع) و مدیریت کار:

امام علی(ع) در نامه مالک اشتر می نویسد بر سر هر کاری از کارهای خود از میان ایشان رئیسی بگمار، کسی که بزرگی کار مقهورش نسازد و بسیاری آنها سبب پراکندگی خاطرش نشود. (23)

همچنین امام علی(ع) در نهج البلاغه می فرماید: کارگزاران شایسته را در میان گروهی بجوی که اهل تجربه هستند و از خاندانهای صالح، آنها که در اسلام سابقه ای دیرینه دارند اینان به اخلاق شایسته ترند و آبرویشان محفوظتر است و از طعمکاری بیشتر رویگردانند و در عواقب کارها بیشتر می نگرند. (24)

امام علی(ع) می فرماید: ای مالک ... اینک سفارش مرا در حق بازرگانان و پیشه وران بپذیر و درباره آنها به کارگزارانت نیکو سفارش کن، خواه آنان که در یک جا مقیم اند، خواه آنان که با سرمایه خویش اینجا و آنجا سفر می کنند و با دسترنج خود زندگی نمایند.

ای مالک بدان با این همه نفعی که برای تجار ... ذکر کردم در میان آنان گروهی تنگ نظرند و بخیل آنهم بصورت قبیح و زشت، ای مالک از احتکار بشدت جلوگیری کن چرا که پیامبر اکرم(ص) از آن منع کرده است باید فروش اجناس با شرایط آسان و بدون سختگیری انجام گیرد و با ترازوی عدالت باشد، نرخهایی هم باید بگذاری که نه به فروشنده اجحاف شود و نه به خریدار (25) ایشان در فراز دیگری از نامه خود به مالک اشتر می فرماید: مردم روزیخوار خراج و خراج گزارند ولی باید پیش از تحصیل خراج در اندیشه زمین باشی زیرا خراج حاصل نشود مگر به آبادانی زمین و هر که خراج طلبد و زمین را آباد نسازد شهرها و مردم را هلاک کرده است و کارش استقامت نیابد مگر اندکی.

توجه به کیفیت کار(وجدان کاری):

داشتن وجدان کاری و توجه به کیفیت کار از جمله مواردی است که در پیشرفت و کارایی جامعه نقش بسزایی دارد و امام علی(ع) به این مهم توجه ویژه فرموده و آنرا در قالب لزوم فراگیری علم و دانش مربوط به حرفه ها، وجدان کاری و انصاف مورد تاکید قرار داده اند. از جمله اینکه فرموده اند: يا معشر التجار- الفقه ثم المتجر و الله للربا في هذه الامه اخفى من ديبب النمل على صفا (ای تجار و کسبه اول احکام تجارت را بیاموزید بعد تجارت کنید به خدا قسم ربا خواری در این امت از راه رفتن مورچه بر سنگ پنهان تر

همچنین امام علی(ع) می فرماید: هر کس بدون علم تجارت کند در منجلا ب ربا فرو میرود به صورتی که از آن بیرون نمی آید. (27)

امام علی(ع) در مورد توجه به کیفیت و دقت در نحوه اجرای کار می فرماید: لا تطلب سرعه العمل و اطلب تجوید فان الناس لا یستلون فیم فرغ من العمل انما یستلون عن جوده صنه (هیچگاه سعی نکن که کار را با عجله به پایان رسانی بلکه تلاش کن تا آنرا خوب انجام دهی چون مردم نمی پرسند که در چه مدت این کار را انجام دادی؟ بلکه از کیفیت و خوبی آن سؤال می کنند). (28)

دفاع از حقوق کارگران :

امام علی(ع) به کارگر توجه ویژه ای فرموده اند و ضمن تکریم کار و کارگران و صنعتگران آنها را محبوب خداوند معرفی میکنند و اساسا در زبان دین، هر کار مقدسی، یا هر فرد صاحب صنعت نیکوئی، بعنوان محبوب خداوند معرفی می شود و امام علی(ع) در رابطه با صنعتگر متعهد می فرماید:

ان الله یحب العبد المحترف الامین (خداوند انسان صنعتگر متعهد و درستکار را دوست میدارد). (29)

امام علی(ع) در این روایت هم از افراد کارگر و خلاق، تکریم به عمل می آورد و آنها را ستایش می کند و هم به تعهد اشاره دارد یعنی افراد اهل کار و با تعهد محبوب خالق هستند و کسانی که این دو صفت را با هم داشته باشند خدمتگزاران واقعی جامعه هستند و در جای دیگر برای دفاع از حقوق کارگر می فرماید (30): سه دسته ملعون و نفرین شده هستند اول کسی که در ستمزد کارگر خیانت کند و در روایتی پیامبر اکرم خطاب به امیرالمومنین میفرماید یا علی(من منع اجیرا اجره فعلیه لعنه الله) هر کس مزد کارگر را ندهد خداوند او را لعنت می کند. امام علی(ع) بخاطر ارزشی که کار در جامعه دارد لباس کارگر را لباسی ارزشمند می داند که انسان را جاودانه می کند و از پوسیدگی و نابودی حفظ می نماید. (31) میفرماید:

ثوب العمل یخلدک و لا یبلی و یتقیق و لا یفنی (لباس کار و تلاش تو را جاودانه و پایدار می کند و کهنه و پوسیده نمی شوی و تو را ماندگار می نماید و از نابودی تو جلوگیری می کند). (32)

تکریم و تقدس لباس کارگر آنهم از زبان امیرالمومنین(ع) مبین قداست و ارزش والای کار است و از نظر عبادی منزلتی است که فرد کارگر به آن دسترسی پیدا کرده و به لحاظ جایگاه معنوی آن قابل تعرض و بیعدالتی نمی باشد زیرا فرد مسلمان مجبور به رعایت مقدسات و قوانین مسلم شرعی می باشد.

حمایت از تولید کنندگان :

تولید کنندگان در هر جامعه ای باید محترم شمرده شوند و مورد حمایت قرار گیرند تا هم به لحاظ اینکه اهل کار و فعالیت می باشند و هم چرخهای اقتصادی جامعه را بحرکت در می آورند بعنوان الگوهای عملی جامعه معرفی گردند تا مایه رونق کار شکوفایی اقتصاد مملکت شوند در جامعه ای که تولید کنندگان و کارگران آن از

امنیت شغلی و پشتیبانی و حمایت برخوردار نیستند رغبت چندانی برای کار و فعالیت در بین عامه مردم وجود ندارد امام علی(ع) در همین خصوص به مالک اشتر می فرماید: ای مالک اینک سفارش مرا در حق بازرگانان و پیشه وران بپذیر و در باره آنها به کارگزارانت نیک سفارش کن خواه آنان که در یک جا مقیم اند و خواه آنان که با سرمایه خود به این سو و آن سو سفر می کنند و با دسترنج خود زندگی را سپری میکنند. (33)

همچنین امام علی(ع) خطاب به مالک اشتر می فرماید: به کشاورزان تخفیف بده به اندازه ای که کار آنها اصلاح شود و باید سبک ساختن کار آنها بر تو گران نیاید، زیرا تخفیفی که به آنها داده ای اندوخته ای است که با آباد کردن شهرها و زینت دادن حکومت به تو باز می گردد. ویرانی مملکت همیشه بر اثر بیچارگی و دست تنگی ملت پدید می آید. (34)

امام علی(ع) برای حمایت از کارگران دستور میدهد: از لباس زمستانی و تابستانی مردم و همچنین از قوت روزانه و وسیله ای که با آن کار می کنند خراج نگیرید. (35)

امیرالمومنین(ع) در تجلیل از دامداران و تشویق این قشر زحمتکش میفرماید:

من کانت فی منزله شاه قدست علیه الملائکه فی کل یوم مره و من کانت عنده اثنان قدست علیه الملائکه فی کل یوم مرتین و کذاک فی الثلاثه و یقول الله بورک فیکم

(هر کس یک گوسفند نگهداری کند، ملائکه روزی یکبار او را دعا می کنند و هر کس دو گوسفند نگهداری کند ملائکه او را روزی دو بار تقدیس و دعا می کنند و هر کس سه گوسفند و بالاتر، او را به عدد گوسفندان دعا می کنند و می گویند این گوسفندان بر تو مبارک باشد.) (36)

* فصل چهارم: مضرات بیکاری

1- فقر

قال علی(ع) : من وجد مائا و ترابا ثم افتقر فابعدہ الله(می فرماید کسی که آب و خاک داشته باشد و فقیر بماند یعنی کار و تلاش و کشاورزی ننماید، خداوند او را از رحمت خودش دور بدارد.) (27)

شکی نیست که بیکاری در روحیه و رفتار انسان اثرات منفی فراوانی دارد. امام علی(ع) بیکاری را سخت مورد نکوهش قرار داده و می فرمایند: (من تصر فی العمل ابتلی بالهم) یعنی: هر کس در کار سستی و کوتاهی کند به اندوه و غصه گرفتار می شود، امام در این روایت کار را مایه نشاط و شادابی دانسته و بیکاری و کاهلی را مایه اندوه می شمارد و در حدیثی دیگر می فرمایند: کسی که به استقبال کارها برود، بینا و آگاه خواهد شد و کسی که به کار پشت کند و توجه ننماید حیران خواهد شد، که در این روایت سرگردانی و تحیر نتیجه بیکاری است و مشکلات روحی دیگری نیز بدنبال خواهد داشت، خصوصا اگر تمام تکیه گاهها و حتی رحمت الهی را از دست بدهد و از آن مایوس گردد. امام علی(ع) در خصوص رابطه تنبلی و کم کاری که به تبعه آن سرگردانی و فقر است می فرماید، فرد در این شرایط تمام حقوق و بهره خود را از دست میدهد و عملا به فردی بی هویت و فاقد اعتبار و منزلت فردی در اجتماعی مبدل می گردد امام می فرماید: (38) هر کس سستی و تنبلی کند حقوق و بهره خود را از دست میدهد و در این صورت است که فقر و تنگدستی بعنوان یک بلای فردی و اجتماعی دانگیر او شده و وی را حتی از انسانیت هم ساقط می نماید و تا جایی پائین می رود که در سطح فنا و مرگ قرار می گیرد. امام علی(ع) در خصوص فقر می فرماید: هو الموت الاکبر: یعنی فقر مرگ بزرگ است و همین کلام امام(ع) قبح مطلب را بخوبی بیان نموده و عواقب آنرا گوشزد کرده است.

2- بیکاری و تکدی گرایی(گدایی):

فقر و بیچارگی مهمترین عارضه ای است که بعلت بیکاری و کم کاری در جامعه بوجود می آید و بدنبال آن فقر و ذلت و از دست دادن شخصیت اجتماعی و فردی در جامعه عارض می گردد. یکی از مشاغل کاذب و قبیح از دیدگاه امام علی(ع) گدایی و دست دراز کردن پیش دیگران است و امام علی(ع) آنقدر این مطلب را ظریف بیان نموده که با هیچ زبان و تعبیری قابل مقایسه نیست آنجا که می فرماید: بیکاری و در نتیجه نیاز به دیگران شرف و عزت آدمی را نابود می سازد.

امام علی(ع) در روایتی دیگر می فرمایند:

&171#لئن ادخل یدی فی فم تبین الی المرفق احب الی من اسال من لم یکن ثم کان» (اگر ناچار شوم دست خود را تا آرنج در دهان ازدها فرو برم، این عمل نزد من محبوبتر است از اینکه از کسی ک چیزی نبوده و اکنون منزلتی یافته چیزی درخواست نمایم.) (39)

بی شک یکی از زشت ترین و منفورترین اعمال و رفتار در تمامی جوامع بشری و در همه اعصار اظهار نیاز و گدایی نزد همنوعان خود می باشد تردیدی نیست که مضرات و عواقب سوء این عمل علاوه بر انحرافات فردی به جامعه نیز سرایت می کند و بخودی خود می تواند منشا نابودی و فنا باشد و زندگی فردی و اجتماعی که متضمن شرف و حیثیت اوست و در صورت نابودی این پایگاه دیگر چیزی برای ادامه حیات باقی نمی ماند بوسیله گدایی و دست نیاز دراز کردن پیش دیگران از بین می رود.

3- بیکاری عامل فساد در فرد و جامعه:

یکی از عارضه های منفی بیکاری اشاعه فساد در جامعه است، امام علی(ع) در همین زمینه می فرمایند: &171#ان یکن الشغل مجده فاتصال الفراغ مفسده» اگر کار کردن باعث زحمت و خستگی است بیکاری مایه و عامل فساد است. (40) برای مبارزه با فساد اجتماعی یکی از راههای مناسب ایجاد اشتغال و رونق دادن به بازار کار است. استاد شهید مطهری، کار را یکی از عوامل تربیت و بیکاری را عامل تباهی در جامعه میداند و در همین زمینه می فرماید: (41) یکی از شهرها یا ایالات امریکا قمار آنقدر رایج شده بود که زنها به آن عادت کرده بودند و در خانه ها بصورت یک بیماری اجتماعی رواج یافته بود و شکایت همه این بود که زنها کاری به غیر از

قمار ندارند، اول این را بعهده واعظها گذاشتند که آنها این بیماری را با موعظه از جامعه بیرون کنند. ولی آخر بیماری علت دارد تا علتش از بین نرود بیماری از بین نمی رود، بالاخره واعظها شروع کردند به بیان زیانهای قمار و آثار اخروی آن ولی اثر نداشت، یک شهردار پیدا شد و گفت من این بیماری را علاج می کنم، کارهای دستی از قبیل بافتنی را تشویق کرد و برای زنها مسابقه های خوب گذاشت و جایزه های خوب تعیین کرد، طولی نکشید که زنها دست از قمار کشیدند و به صنایع دستی روی آوردند. آن شهردار علت را تشخیص داده و فهمیده بود که علت پرداختن زنها به

قمار بیکاری است لذا چون بیکاری فساد می آورد هرچه میزان بیکاری بیشتر باشد فساد بیشتر خواهد بود و اعتماد از جامعه سلب خواهد گردید. دستبردها، تقلب و سایر فسادهای مالی و اخلاقی مترتب بر بیکاری است. امام علی(ع) در همین خصوص می فرماید: به آدم بیکار و کسی که دنبال کار نمیروود اعتماد نکنید(42) یعنی از شر فساد و خیانت کسانی که بیکارند افراد در امان نیست و در معاشرت ها نباید به آنها اعتماد کرد و در مقابل این بی اعتمادی مساله کار است که انسان را با انبیاء(ع) مشهور می کند و تا رتبه مجاهدین فی سبیل الله بالا می برد.